

Forskningens finansiering och forskarnas frihet

En kritisk granskning av forskningens styrning och finansiering är mycket viktig. Nationalekonomen Sven Grassman har nyligen i sin bok *Det tysta riket* framfört flera grava anklagelser mot det sätt på vilket den nationalekonomiska forskningen styrs och finansieras i Sverige. Det finns alltid anledning att ta anklagelser av detta slag på allvar. Massmedia har uppmärksammat boken och i många fall okritiskt återgivit Grassmans anklagelser. Härigenom bestyrks för många tesen om, som det hette i en hörnartikel i *Dagens Nyheter* för ett par år sedan, de korruperade nationalekonomerna. Sist men inte minst är Grassman en forskare med ett etablerat anseende såväl i Sverige som utomlands.

Till att börja med hävdar Grassman att näringslivet direkt kontrollerar en stor del av de medel som går till nationalekonomisk forskning. Detta gör, enligt Grassman, att forskarna inte vågar gå emot näringslivets intressen. "De lever på skattefria stipendier från näringslivets stiftelser, de saknar all anställningstrygghet och deras karriär och familjers ekonomi beror av institutchefens välvilja. De är intellektuellt livegna, liksom huvuddelen av det tysta rikets nu tongivande och kommande ekonomer" (sid 22). "Deras ekonomiska villkor regleras suveränt av näringsliv och banker" (sid 32).

Nu kan man ganska lätt vederlägga den första delen av Grassmans påståenden. De fonder som näringslivet "direkt kontrollerar" i betydelsen av att medel kommer från en fond som är donerad av någon framstående person av näringslivskaraktär väger ganska lätt i den totala finansieringen. Den möjlighet som näringslivet har att genom dessa bidrag styra forskningen måste därför betraktas som liten, inte minst därför att medlen i många fall givits villkorslöst, samtidigt som utdelningen från fonderna styrs av akademiska ekonomer.

Grassmans replik är då att de akademiska ekonomer som styr fondmedlen är korruperade av näringslivet. "De yngre nationalekonomerna inser inte att finansiering, handledning och karriär med nödvändighet påverkar deras värderingar och analysmetoder. Lägg därtill att det hela administreras av en handfull klart korruperade nationalekonomer, vilkas hela ställning och livsluft är uppbyggd på näringslivsfinansieringen" (sid 32). Och om en namngiven ekonom heter det: "Men redan arbetsrum, kamratskap och riklig ekonomisk kompensation under ett helt yrkesliv från Skandinaviska, därefter SE-Banken, hade varit tillräckligt för denna lilla gentjänst, riktad mot en av kapitalets farligaste fiender i denna stund" (sid 48). Den lilla gentjänst det gällde var att rösta ner en begäran från Grassman i styrelsen för Institutet för internationell ekonomi.

Grassmans anklagelser är allvarliga. De får ytterligare skärpa genom att de direkt namnger ett antal av Sveriges mer kända nationalekonomer och ankla-

gar dem för korruption. Men när man läser Grassmans anklagelser infinner sig tre stora frågetecken:

Varför styr näringslivet forskningen? Om det nu är så att näringslivet p g a eget intresse genom anslag och andra gåvor sökte styra forskningen, borde väl forskningen styras mot projekt med förhoppningar om näringslivsvänliga resultat? Denna möjlighet är emellertid inte stor. Endast en mycket liten del av den forskning som direkt eller indirekt stöds av näringslivet har den karaktären att forskningsresultaten utmynnar i ekonomisk-politiska slutsatser eller kan utnyttjas som underlag för propagandaverksamhet. Näringslivets påverkan på forskarna *genom stöd till forskningen* torde vara mycket liten. Detta betyder inte att näringslivet inte kan påverka enskilda forskares värderingar och att ett problem inte existerar. Men påverkan sker i så fall sannolikt effektivast genom umgänge och personliga kontakter mellan forskare och representanter för näringslivet. Även om alla ekonomer upplever sig som hederliga, påverkas de naturligtvis av åsikter i den omgivande miljön. Men när det gäller miljöpåverkan borde väl farhågorna inte så mycket gälla de akademiska ekonomerna som de ekonomer som arbetar inom de stora intresseorganisationerna både på näringslivs- och arbetsmarknadssidan samt inom offentlig förvaltning. Dessa har en betydligt mer utsatt position än universitetsekonomerna och också andra meriteringskriterier. Men det är inte dessa ekonomer utan akademiska ekonomer som styr forskningens finansiering.

Vilka är offren? Av Grassmans bok får man intrycket att forskningsmedel systematiskt går till personer som medvetet går näringslivets ärenden. Medan de korruperade utdelarna av medel namnges, finns emellertid inte en motsvarande lista över näringslivets offer. Vilka kompetenta forskare är det som berövats forskningsmedel därför att de inte haft rätt inställning till näringslivet? Vilka forskare har fått inskränkningar i sitt sätt att arbeta eller i sin forskningsuppgift av näringslivet? Här finns i Grassmans bok endast ett enda namngivet offer: Grassman själv.

Varför finns det styrning av forskningen? Vilka är det som styr? Vad Grassman glömmer bort är att styrning av forskningen är helt nödvändig. Alla som ansöker om medel kan omöjligen få; forskningspengar är en knapp resurs. Detta gör att styrning är nödvändig, dels för att mer kompetenta forskare skall få pengar, dels därför att de områden som samhället bedömer som viktiga skall prioriteras.

I ett litet land som Sverige finns det stor risk för dominerande personer inom olika forskningsområden. I nationalekonomi och närliggande områden finns det endast 20 professorer. Av de samhällsvetenskapliga disciplinerna har emellertid nationalekonomin i sina vetenskapliga betingelser en inriktning som mest liknar de naturvetenskapliga ämnena. Nationalekonomin är i hög grad ett metodämne. Och lika lite som man kan tala om en svensk naturvetenskap kan man tala om en svensk nationalekonomi. Nationalekonomi är ett internationellt ämne och forskningresultaten mäts med internationella mått, framför allt genom "referee"-förfarandet vid internationella tidskrifter. Häri ligger en stor trygghet för enskilda forskare att inte i alltför hög grad bli utsatta för enstaka professorers godtyckliga bedömning.

Grassman jämför sig i boken med Dreyfus, den franske kaptenen som oskyldigt dömd tillbringade flera år på Djävulsön. Parallellen finns där. Men Grassman själv framstår i så fall inte som offret, utan som åklagaren som utan bevis eller indicier dömer personer som namnges i boken utan att dessa personer får tillfälle att försvara sig. Vi beklagar starkt att den så viktiga debatten om forskningens finansiering och styrning blivit så genomsyrad av illvilja och icke underbyggda anklagelser i stället för försök till objektiv och principiell analys.

Johan A Lybeck

Lennart Hjalmarsson